

УДК 378.147

*Людмила Загородня,
кандидат педагогічних наук, доцент
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Галина Барсуковська,
старший викладач
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті йдеться про формування фізкультурно-оздоровчої компетентності в майбутніх вихователів дошкільних закладів засобом інноваційних педагогічних технологій. Презентовано визначення, проаналізовано структуру професійної компетентності досвідченими й молодими науковцями, охарактеризовано фізкультурно-оздоровчу компетентність як важливу складову професійної компетентності. Висвітлені етапи, зміст і педагогічні умови формування цього процесу на прикладі викладання дисциплін фізкультурно-оздоровчого циклу, наведено приклади використання інтерактивних технологій під час практичних занять.

Ключові слова: *фізкультурно-оздоровча компетентність вихователя, компоненти фізкультурно-оздоровчої компетентності, інноваційні педагогічні технології, педагогічні умови формування фізкультурно-оздоровчої компетентності вихователя.*

В статье рассказывается о формировании физкультурно-оздоровительной компетентности у будущих воспитателей дошкольных учреждений посредством инновационных педагогических технологий. Подано определения, проанализирована структура профессиональной компетентности опытными и молодыми учеными, дана характеристика физкультурно-оздоровительной компетентности как важной составляющей профессиональной компетентности. Освещены этапы и педагогические условия этого процесса на примере преподавания дисциплин физкультурно-оздоровительного цикла, приведены примеры использования интерактивных технологий во время практических занятий.

Ключевые слова: *физкультурно-оздоровительная компетентность воспитателя, компоненты физкультурно-оздоровительной компетентности, инновационные педагогические технологии, педагогические условия формирования физкультурно-оздоровительной компетентности.*

This article raises the problem of making of the future early years teachers' training physical healthy competence by the methods of innovative technologies and describes the basic phases and educational conditions of the educational process. The author of this article analyses the physical healthy competence's composition as the important component of the professional competence; cleared up the stages, contents and the pedagogical conditions of this process forming. There are the examples of how to use the interactive technologies on the practical lessons in this article.

Key words: *physical healthy competence, physical healthy competence's basic components, innovative pedagogical technologies, pedagogical conditions, contents, forms and methods of making of the future early years teachers' training physical healthy competence.*

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується зростанням обсягу й інтенсивності навчально-пізнавальної діяльності дітей, що призводить до зниження і без цього недостатнього рівня їхньої рухової активності, погіршення здоров'я. У зв'язку з цим актуальною є проблема формування у майбутніх вихователів фізкультурно-оздоровчої компетентності, яка передбачає використання таких форм організації фізичного виховання в дошкільному навчальному закладі, під час яких, на тлі високого рівня рухової активності дошкільнят, можливим стане розвиток їхніх пізнавальних здібностей, зміцнення і збереження здоров'я та формування гармонійної особистості дитини в цілому. Якість процесу формування фізкультурно-оздоровчої компетентності у студентів спеціальності «Дошкільна освіта» забезпечується застосуванням в освітньому процесі ВНЗ інноваційних педагогічних технологій.

Метою статті є висвітлення особливостей використання інноваційних педагогічних технологій у процесі формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх вихователів під час вивчення дисциплін фізкультурно-оздоровчого циклу.

Проблема компетентнісного підходу до процесу професійної підготовки вихователів вивчалася Г. Беленькою [2], І. Багаєвою, Л. Загородньою, В. Сітаровим, А. Марковою та ін. Науковці Е. Вільчковський, Н. Денисенко, О. Богініч, Н. Левінець, С. Тітаренко, О. Шовкопляс та ін. досліджували різнобічні аспекти підготовки майбутніх фахівців до роботи з фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Г. Беленька визначає професійну компетентність вихователя як інтегроване поняття, що включає світоглядні позиції особистості, глибоку обізнаність і практичні уміння в обраній галузі діяльності, розвинені професійно значущі якості, побудований на цьому фундаменті авторитет [2, с. 14].

В. Сітаров визначає професійну підготовленість як складне утворення, яке включає в себе комплекс знань, умінь, властивостей та

якостей особистостей, які забезпечують варіативність, оптимальність та ефективність побудови навчально-виховного процесу. А також систему органічно пов'язаних один з одним часткових видів підготовленості: методологічної, спеціальної, педагогічної, психологічної та методичної» [8].

Схоже визначення професійної підготовленості знаходимо і у А. Маркової, яка зауважує, що «професійно підготовленим є такий студент, який на достатньо високому рівні здійснює педагогічну діяльність, педагогічне спілкування, реалізує себе як особистість; який може досягти оптимальних результатів в навчально-виховному процесі. Разом з тим підготовленість педагога також визначається співвідношенням того, якими є його професійні знання та вміння з одного боку, і професійні позиції, психологічні якості – з іншого боку». Особливий акцент А. Маркова робить на активності особистості майбутнього педагога і його самореалізації [6].

Професійна компетентність вихователя ДНЗ структурована низкою компетентностей, серед яких чільне місце займає фізкультурно-оздоровча.

Фізкультурно-оздоровча компетентність вихователя є ядром його професійної підготовленості до здійснення завдань фізичного виховання дітей дошкільного віку і передбачає їх готовність до реалізації у власній педагогічній діяльності сучасної концепції фізкультурної освіти дошкільників – спрямованість освітньо-виховного процесу на зміцнення здоров'я, фізичний і психічний розвиток, емоційне благополуччя кожної дитини.

Дослідниця О. Богініч виділяє такі завдання підготовки майбутнього вихователя до фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей дошкільного віку:

- формування педагога дошкільного фаху як представника певної культури на основі засвоєння культурних здобутків людства та нації, в тому числі і професійно-оздоровчої культури, з високим рівнем духовних надбань, світоглядними позиціями, професійними морально-етичними, оздоровчими поведінковими навичками і особистісними потребами та переконаннями у першочерговості реалізації оздоровчих завдань;

- оволодіння вихователем не стільки системою знань, фахових умінь і навичок, скільки уміннями їх творчо та оперативно реалізовувати у професійній діяльності задля забезпечення сприятливих передумов для збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку, впровадження в систему дошкільної освіти оздоровчої парадигми;

- формування потреби у самоактуалізації, професійному самовдосконаленні та самоосвіті задля компетентного вирішення оздоровчих завдань у царині дошкільної освіти [1].

Результатом підготовки майбутніх вихователів до фізичного виховання дітей дошкільного віку є готовність. За визначенням С. Тітаренко готовність майбутнього вихователя дітей дошкільного віку до фізичного виховання – це цілісне особистісне утворення, яке поєднує оптимальну систему знань, умінь, навичок та професійних якостей [7, с. 88].

Аналіз вище названих досліджень дав нам можливість визначити поняття «фізкультурно-оздоровча компетентність вихователя» і стверджувати, що її формування забезпечується цілою низкою компонентів. На наш погляд, фізкультурно-оздоровча компетентність вихователя – це володіння системою базових, спеціальних і міжгалузевих знань, комплексом психолого-педагогічних, фахово-методичних, спеціальних і творчих умінь, наявність ціннісних орієнтацій на якісне вирішення завдань фізичного виховання дошкільнят, мотивів фізкультурно-оздоровчої діяльності, загальної особистісної і фізичної культури, здатності до розвитку власного творчого потенціалу та постійного професійного самовдосконалення в царині фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Найважливішими компонентами формування фізкультурно-оздоровчої компетентності вихователя ми виділяємо: професійно-змістовний, професійно-діяльнісний, професійно-особистісний. Так, професійно-змістовний компонент передбачає наявність теоретичних знань з основ спеціальних та загальних дисциплін, що забезпечують успіх у фізичному вихованні та розвитку дітей дошкільного віку. Професійно-діяльнісний компонент включає в себе практичну апробацію майбутнім вихователем професійних умінь, вибір найбільш ефективних форм і засобів організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дошкільнятами. Професійно-особистісний компонент містить в собі професійно-особистісні якості, що визначають позицію і спрямованість вихователя на якісне виконання завдань фізичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї і дошкільного закладу.

Теоретичні знання, що є основою практичної діяльності і фундаментальною складовою фізкультурно-оздоровчої компетентності вихователя, в процесі їх використання, зазнають суттєвих змін та перетворень. Тому однією із умов успішного формування системи знань вихователя, в галузі фізичного виховання дошкільнят, є усвідомлення необхідності їх комплексного використання і творчої трансформації на рівень практичних умінь і навичок.

Дослідники Л. Загородня, С. Титаренко наголошують, що знання вихователя, у якого сформована фізкультурно-оздоровча компетентність, характеризуються комплексністю, особистісною забарвленістю, науковістю і постійним оновленням [4].

Важливою складовою фізкультурно-оздоровчої компетентності вихователя є уміння. Серед умінь, які характеризують фізкультурно-оздоровчу компетентність вихователя дошкільного закладу, Л. Загородня виділяє: гностичні, проєктивно-конструктивні, організаційні, творчі, фахово-методичні, спеціальні, уміння психотехніки та самовдосконалення [7, с. 110–116].

В основу процесу формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх вихователів ми поклали концепцію взаємозв'язку теорії і

практики. Ось чому, перевагу ми віддаємо таким технологіям навчання, які орієнтують студентів на усвідомлене засвоєння системних знань, підвищують їхній інтелектуальний потенціал в цілому, формують теоретико-практичне мислення, якісні професійні вміння в галузі фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Ці технології називаються інноваційними і визначаються як цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [5].

Сьогодні в освітньому процесі вищий переважає пояснювально-ілюстративний тип навчання, котрий характеризується переважно повідомлюючими методами подачі інформації, пасивною позицією студентів, розімкнутим керуванням навчальним процесом. Наслідком подібного навчання є фахівці, котрі засвоїли науково-теоретичні знання, але відчують труднощі у їх використанні під час вирішення конкретних педагогічних ситуацій, оскільки зорієнтовані на «усередненого» вихованця і «загальний» результат освітньої діяльності.

У зв'язку з цим, під час викладання дисциплін фізкультурно-оздоровчого циклу, ми відходимо від традиційної подачі навчального матеріалу таким чином:

1) в ході лекцій уточнюємо зміст основних понять теорії та методики фізичного виховання; розглядаємо анатоμο-фізіологічні та психологічні особливості освоєння дітьми основних рухів і засвоєння вправ, що розучуються. Потім студентам пропонуємо різноманітні варіанти змісту та методики формування умінь і навичок (за традиційною та інноваційними програмами);

2) в процесі практичних занять, на яких використовуємо інноваційні педагогічні технології (інтерактивні технології та технологію позиційного навчання), розширюємо та поглиблюємо знання студентів з розділу, що вивчається, спонукаємо їх до трансформації знань на рівень практичних умінь і навичок в змодельованих умовах;

3) в ході лабораторних занять, які проводяться в дитячому садку, студенти обстежують рівень фізичного розвитку дітей, користуючись раніше підібраними діагностичними матеріалами і розробляють рекомендації для вихователів і батьків вихованців з фізичного виховання дошкільнят конкретної вікової групи.

Вважаємо доречним детальніше зупинитися на етапності і змісті формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх вихователів під час опанування ними дисципліни «Основи дитячого туризму».

Фізкультурно-оздоровчу компетентність майбутніх вихователів в розрізі означеної дисципліни формуємо поетапно. Перший етап – теоретичний, другий – практичний, третій етап – практично-творчий. На

кожному етапі ми оптимально поєднуємо форми, методи і прийоми роботи зі студентами, застосовуючи інтерактивні технології і технологію позиційного навчання.

Так, на першому етапі, студенти «занурюються» у теоретичний матеріал, осмислюють основні поняття дисципліни, чітко розмежовують поняття «дитячий туризм» як наукова і навчальна дисципліна, усвідомлюють взаємозв'язки дисципліни «Основи дитячого туризму» з іншими навчальними дисциплінами. На цьому етапі майбутні фахівці отримують цілісне уявлення про піші переходи як форму роботи з фізичного виховання дошкільників через подачу інформації викладачем і трансляцію власних знань. При цьому ми використовуємо різні види лекцій, в тому числі і проблемні: лекції-прес-конференції, лекції-дискусії, лекції з наперед запланованими помилками. Найбільш ефективними методами роботи цього етапу є інтерактивні («Мікрофон», «Займи позицію», «Струмочок думок», «Неперервна шкала думок» тощо). Наприклад, під час лекції, на якій розглядаємо завдання, що вирішуються під час піших переходів, ми пропонуємо студентам в увійня мікрофон їх перерахувати. Потім викладач коректує почуте й узагальнює.

Метою практичного етапу формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх вихователів є вироблення у них умінь організації, підготовки й проведення піших переходів з дітьми дошкільного віку. На цьому етапі ми проводимо практичні заняття, побудовані на інтерактивних технологіях навчання [5, с. 163], зокрема у формі ділових ігор, імпровізованих круглих столів, громадських слухань, педагогічних дебатів. На таких заняттях студенти вчаться вільно володіти теоретичним матеріалом для обґрунтування своєї педагогічної позиції у питаннях організації піших переходів, розподіляти методичні і організаційні обов'язки персоналу ДНЗ з питань підготовки і проведення піших переходів, складати елементарні схеми маршрутів, моделі смуг перешкод для дітей старшого дошкільного віку, добирати рухливі ігри і вправи для руху маршрутом і рухової діяльності на привалі.

Найбільший ефект для підготовки майбутнього фахівця до фізкультурно-оздоровчої роботи дають практичні заняття побудовані на інтерактивних технологіях кооперативного навчання [5], коли студенти для виконання завдань об'єднуються в пари, малі групи, підгрупи. Наприклад, для складання схем взаємозв'язків складових частин пішого переходу, підготовки звітів по розроблених маршрутах, ми об'єднуємо студентів в пари, а для виконання таких завдань як складання таблиць рухливих ігор для піших переходів в різні пори року, розробки схем-моделей основних напрямків роботи з дітьми на різних етапах пішого переходу – в малі групи. Обговорення результатів виконаних завдань організуємо у формі інтерактивної технології «Акваріум». Цікавим для практичної підготовки є – бінарне навчання, яке сприяє забезпеченню

синтезу пізнавальної і практичної діяльності студентів. Суть бінарного заняття у поєднання теорії з практикою. Позитивний ефект дає завдання написання методичних рекомендацій для вихователів з питань методики проведення піших переходів (індивідуальна робота та робота малими підгрупами). Окрім того ми використовуємо позиційне навчання. Ця технологія відображає процес переходу від системи жорсткого управління навчальним процесом до системи гнучкого керівництва навчально-пізнавальною діяльністю студентів. На практичному занятті, під час організації дискусії, ми вводимо позиції-ролі: інтегратора, який сприймає предмет дискусії в цілому, наприклад, традиційні і нетрадиційні погляди на фізичне виховання дітей в природних умовах; аналітика, який сприймає вузьке завдання, наприклад, загартування дітей під час піших переходів; системного аналітика, який використовує декілька ролей у оптимальному співвідношенні, наприклад, використання різних форм дитячого туризму з позицій інструктора з фізичного виховання, вихователя, практичного психолога, батьків вихованців. На етапі оцінки предмету дискусії, використовуючи технологію позиційного навчання [3], пропонуємо студентам зіграти ролі: «оптиміста», «песиміста», «реаліста», а на етапі прийняття рішення – «критика», «захисника». Таке програвання ролей сприяє формуванню аналітичних, проектувальних, комунікативних, рефлексивних вмінь та навичок як важливої складової фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх вихователів. Ще ми об'єднуємо студентів у творчі групи, що складаються з чотирьох-п'яти осіб, і даємо завдання – підготувати і захистити свій текст-виступ, наприклад, з теми «Напрямки проведення роботи з дітьми та батьками на етапі підготовки до піших переходів» з позицій: «доповідача», «опонента», «теоретика», «практика», «критика», «захисника», «експерта» тощо. Засвоєння матеріалу в такому розрізі сприяє не тільки формуванню ґрунтовних знань, осмислених, системних вмінь, але і набуттю елементарного педагогічного досвіду.

Практично-творчий етап формування фізкультурно-оздоровчої компетентності характеризується високим рівнем вияву активності, творчості та самостійності студентів у процесі практичного використання набутих знань і вмінь, глибоким розумінням ними змісту туристичної роботи в ДНЗ. На цьому етапі відбувається трансформація фахово-методичних умінь на рівень творчих. Оволодіваючи знаннями і навичками організації туристичної роботи з дошкільниками, студенти пропонують один одному педагогічні ситуації, змістом яких, є прояв позитивних форм суспільної поведінки дітей і дають оцінку варіантам розв'язання цих ситуацій. Частина практичних занять відводиться для моделювання піших переходів за раніше розробленими маршрутами в межах міста. Під час них студенти ведуть щоденник спостережень, моделюють рухливі ігри, ігрові вправи, долають смуги перешкод, після чого отримують завдання скласти бесіду,

звіт-розповідь, в яких передають свої враження, отримані під час піших переходів, готують фоторепортаж. Творчими завданнями до практичних занять цього етапу є складання кросвордів з використанням туристичних термінів, написання планів-конспектів піших переходів різних типів для дітей старшого дошкільного віку з подальшим моделюванням, розробка власного сценарію фізкультурного свята, розваги, Дня здоров'я туристичного змісту з подальшим моделюванням його фрагментів тощо. Цікавим завданням, що розвиває креативні здібності студентів, на нашу думку, є складання загадок про туризм і туристів, «хитрих» запитань туристичного змісту для розвитку логічного мислення у дітей. Творчість студентів повною мірою виявляється у підготовці ними шоу, міні-презентацій, слайдів, дидактичного матеріалу для проведення рухливих ігор, естафет тощо. Для виконання творчих завдань студенти самостійно об'єднуються в пари, малі групи, підгрупи.

Отже, ефективність процесу формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх вихователів у процесі вивчення дисциплін фізкультурно-оздоровчого циклу залежить від таких педагогічних умов: 1) виваженого вибору педагогічної технології на кожному з етапів формування фізкультурно-оздоровчої компетентності; 2) грамотне поєднання форм, методів і прийомів роботи зі студентами відповідно до обраної педагогічної технології і компонента фізкультурно-оздоровчої компетентності, що формується; 3) урахування життєвого і педагогічного досвіду студентів, рівня їхньої пізнавальної активності і самостійності; 4) дотримання міжпредметних зв'язків під час викладання дисциплін циклів математичної, природничо-наукової, професійної психолого-педагогічної, науково-предметної підготовки та дисциплін поглибленого вивчення з напрямку «Фізичне виховання»; 5) спонукання студентів до постійного професійного самовдосконалення в галузі фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Подальші наукові розвідки стосуватимуться вивчення педагогічних умов комплексного формування у майбутніх вихователів складових професійної компетентності засобами інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богініч О. Л. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти [Електронний ресурс] / Богініч О. Л. – 2008. – Режим доступу : <http://intellect-invest.org.ua/pedagog>
2. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Г. В. Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.
3. Бугайова Т. І. Позиційне навчання як спосіб активізації студентів на занятті / Т. І. Бугайова // Проблеми освіти і науки : метод. зб. інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН, молодь

- спорту Укр. – 2012. – Вип. 71. – С. 26–29.
4. Загородня Л. П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко, Г. П. Барсуковська ; за заг. ред. Л. П. Загородньої. – Суми : Університетська книга, 2011. – 272 с.
 5. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навчальний посібник / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко. – Суми : Університетська книга, 2010. – 319 с.
 6. Маркова А. К. Психологія труда учителя : кн. для учителя / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с. – (Психол. наука – школе).
 7. Система підготовки майбутніх вихователів до фізичного виховання дітей дошкільного віку : монографія. – Частина перша. – Глухів : РВВ ГНПУ, 2010. – 138 с.
 8. Ситаров В. А. Дидактика / В. А. Ситаров. – 2-е издание. – М. : Просвещение, 2004. – 368 с.
 9. Загородня Л. Формування фізкультурно-оздоровчої компетентності у майбутніх вихователів дошкільного закладу як складової їх позитивного професійного іміджу / Л. Загородня, Г. Барсуковська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред) та інші.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – Випуск 47. – С. 54–60.